

روستا ۲

(گستره مهندسی معماری و شهرسازی)

www.ketab.ir

مهدیه احمدی

دکتر حمیدرضا عامری سیاهویی

سرشناسه	:	عامری سیاهویی، حمیدرضا، ۱۳۳۵-
عنوان و نام پدید آور	:	روستا ۲/ حمیدرضا عامری سیاهویی، مهدیه احمدی.
مشخصات نشر	:	تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	:	بازده، ۲۶۷ ص.
فروست	:	دانشگاه پیام نور؛ ۱۹۱۳. گروه مهندسی معماری و شهرسازی؛ ۱/۴
شابک	:	978 964 387 - 958 - 7
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا.
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	معماری روستایی - ایران
موضوع	:	عمران روستایی - ایران
مناسه افزوده	:	احمدی، مهدیه، ۱۳۶۲-
شناسه افزوده	:	دانشگاه پیام نور.
ردیف پندنگر	:	NA۷۴۲۱/ع۱۴۹ ۱۳۹۲
رده بند دیوید	:	۷۳۸/۰۹۵۵
شماره کتابخانه	:	۲۹۵۶۰۰۳

روستا ۲

مؤلفان: دکتر حمیدرضا عامری سیاهویی - مهدیه احمدی

ویراستار علمی: مهشید محمد ابراهیمی - بهرام

تهیه و تولید: مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول تیر ۱۳۹۳

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۳۸۷ - ۹۵۸ - ۷

ISBN: 978 - 964 - 387 - 958 - 7

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق نشر اعم از چاپی، الکترونیکی، تصویری، صوتی و اینترنتی برای دانشگاه پیام نور محفوظ است)

قیمت: ۱۰۵۰۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگامان نشر

کتاب‌های دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف یک درس در یک یا چند رشته دانشگاهی به صورت کتاب درسی، متن آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک‌درسی چاپ می‌شوند.

کتاب درسی شامل کتاب‌های علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصل‌های مصوب تهیه و پس از داوری علمی، طراحی آموزشی، و ویرایش علمی در گروه‌های علمی و آموزشی، به چاپ می‌رسد. پس از چاپ و ویرایش اول اثر، با نظرخواهی از داوری علمی مجدد و با دریافت نظرهای اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فناوری صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می‌کند و ویرایش جدید کتاب با اعمال ویرایش زبانی و تصویری جدید چاپ می‌شود. متن آزمایشگاهی (م) راهنمایی است که دانش‌جویان با استفاده از آن و کمک استاد، کارهای عملی و آزمایشگاهی را انجام می‌دهند.

کتاب‌های فرادرسی (ف) و کمک‌درسی (ک) به منظور تکمیل کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه و بر روی لوح فشرده تکثیر می‌شوند و یا در وبگاه دانشگاه قرار می‌گیرند.

مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

فهرست مطالب کتاب

پیشگفتار

نه

۱

۱

۱

۱

۶

۷

۸

۱۰

۱۱

۱۳

۱۳

۱۳

۱۳

۱۴

۱۸

۲۶

۲۹

۲۹

۳۱

۳۱

۳۱

فصل اول. روستا و مسکن روستایی

اهداف کلی

اهداف رفتاری

مقدمه

۱-۱ معماری و امنیت معماری در روستا

۲-۱ انواع خانه‌های روستایی

۳-۱ امنیت معماری در روستا

سؤالات چهارگزینه‌ای

سؤالات تشریحی

فصل دوم. فرهنگ روستایی

اهداف کلی

اهداف رفتاری

مقدمه

۱-۲ تعاریف و مفاهیم فرهنگ

۲-۲ پژوهش‌های فرهنگی و ترویج روستایی

۳-۲ نتیجه‌گیری

سؤالات چهارگزینه‌ای

سؤالات تشریحی

فصل سوم. ویژگی‌های جمعیتی روستایی

اهداف کلی

اهداف رفتاری

۳۱	۱-۳ ویژگی های جمعیتی روستاهای ایران
۳۲	۲-۳ تحولات تاریخی جمعیت روستایی ایران
۳۳	۳-۳ اطلاعات جمعیتی روستاهای ایران
۴۲	۴-۳ وجوه تمایز روستا از شهر در روند تاریخی آن
۴۲	۵-۳ تحول جمعیت روستایی در ایران
۴۶	۶-۳ ترکیب جمعیت روستایی
۴۸	۷-۳ حرکات جمعیت روستایی
۵۶	۸-۳ جمعیت قشرهای اجتماعی روستاهای ایران
۶۲	۹-۳ زندگی اجتماعی روستاهای ایران
۷۳	۱۰-۳ معماری و ساختار خانواده
۷۴	۱۱-۳ ویژگی های دموگرافیک خانواده روستایی در ایران
۷۷	۱۲-۳ ساختار خانواده
۸۳	۱۳-۳ الیات چهارگزینه ای
۸۴	سؤالات تشریحی

۸۵	فصل چهارم توسعه و آسیب پذیری
۸۵	اهداف کلی
۸۵	اهداف رفتاری
۸۵	مقدمه
۸۶	۱-۴ مفهوم توسعه
۸۹	۲-۴ نگاهی به تاریخچه بحث توسعه
۹۱	۳-۴ توسعه از جوانب گوناگون
۹۴	۴-۴ راهبردهای توسعه روستایی
۹۹	۵-۴ رویکردهای نظری توسعه روستایی در خاستگاه ایران
۱۰۳	۶-۴ رویکردهای نظری توسعه روستایی در مدل ایران
۱۰۶	۷-۴ شاخص های توسعه
۱۰۹	۸-۴ روش های برنامه ریزی برای توسعه فیزیکی روستا
۱۱۰	سؤالات چهارگزینه ای
۱۱۱	سؤالات تشریحی

۱۱۳	فصل پنجم. شناسایی منطقه ای (حوزه نفوذ)
۱۱۳	اهداف کلی
۱۱۳	اهداف رفتاری
۱۱۳	مقدمه
۱۱۶	۱-۵ تعاریف لازم مرتبط با موضوع
۱۱۸	۲-۵ تعریف حوزه نفوذ
۱۲۲	۳-۵ پیوند حوزه نفوذ و فضا
۱۲۳	۴-۵ مفهوم مرکزیت در حوزه نفوذ
۱۲۴	۵-۵ عملکرد مفناطیسی مرکز و حوزه
۱۲۸	۶-۵ جمع بندی کلیات موارد ذکر شده
۱۳۰	سؤالات چهارگزینه ای
۱۳۱	سؤالات تشریحی

۱۳۳	فصل ششم. اصلاحات ارضی
۱۳۳	اهداف کلی
۱۳۳	اهداف رفتاری
۱۳۳	۱-۶ تعریف اصلاحات ارضی
۱۳۶	۲-۶ تحلیلی از برنامه اصلاحات ارضی ایران
۱۴۰	۳-۶ مراحل مختلف اصلاحات ارضی
۱۴۶	۴-۶ تحلیلی بر مجموعه قوانین اصلاحات ارضی و گرایش و سیاست‌های مالکیت ارضی دولت
۱۵۲	۵-۶ نتایج اقتصادی اصلاحات ارضی
۱۵۳	۶-۶ اصلاحات ارضی و منابع آبیاری
۱۵۵	سؤالات چهارگزینه‌ای
۱۵۵	سؤالات تشریحی
۱۵۷	فصل هفتم. دیباچه‌ای بر شناخت روستا و طراحی باقی از روستا
۱۵۷	اهداف کلی
۱۵۷	اهداف رفتاری
۱۵۷	مقدمه
۱۶۰	۱-۷ معرفی روستای پیش از انقلاب اسلامی معتدل و مرطوب
۲۰۹	۲-۷ معرفی روستای کیکان قلم سرد
۲۵۸	سؤالات چهارگزینه‌ای
۲۵۸	سؤالات تشریحی
۲۵۹	نتیجه‌گیری از مباحث مختلف این کتاب
۲۶۵	منابع

پیشگفتار

بی‌شک شکوفایی و رشد نظام مسکنی و اقتصادی کشورهای پیشرفته را باید مرهون درک صحیح مفاهیم توسعه، تدبیر و شناخت ارتباط منطقی و برنامه‌ریزی شده بین این دو دانست. زیرا هرچه ارتباط این دو مفاهیم دقیق‌تر تنظیم شده باشد، بهره‌گیری و نمود آن در نظام رشد اقتصادی بیشتر آشکار شود. جامعه ایران طی چند دهه گذشته تحولات اجتماعی بسیاری مواجه بوده، به‌طوری‌که افق امکانات و انتخاب‌ها در آن به‌تدریج تغییر کرده است. بهبود وضعیت آموزش، بهداشت، رشد و توسعه خدمات و تأسیسات، برنامه‌ریزی و گسترش وسایل ارتباط جمعی از نشانه‌های بارز این تحولات بوده که موجب جاذبه شهری و روستایی را تحت تأثیر قرار داده است.

با توجه به وسعت کشور ایران از وجود عوارض طبیعی و اجتماعی مختلف در این سطح گسترده که موجب بروز شرایط آب و هوایی کاملاً متفاوتی در مناطق مختلف کشور می‌شوند، لزوم بررسی معماری اقلیمی و پیش‌بینی شکل خاصی از مسکن‌های ساخت انسان برای هر یک از مناطق اقلیمی ضرورتی انکارناپذیر است. به‌طوری‌که بتوان با بهره‌گیری از نیروهای طبیعی شرایط نسبتاً مناسبی را در بخش عمده‌ای از سال، در ساختمان‌های مسکونی و عمومی ایجاد کرد، همان‌گونه که در گذشته در کلیه فضاها، چه شهری و چه روستایی کاربرد داشت.

ایران سرزمینی پهناور با تمدنی کهن، اقلیمی متنوع و اقوامی گوناگون است که سکونتگاه‌های شهری و روستایی، با سیما و هویت خاص خود، در گوشه و کنار آن

استقرار یافته‌اند. هرچند تحقیق و پژوهش درباره معماری و شهرسازی ایران موضوعی است که جای بررسی بسیار دارد، اما مقایسه تحقیقات انجام شده درباره مناطق روستایی با آنچه در زمینه مطالعات معماری و شهرسازی صورت گرفته است، لزوم پژوهش بیشتر در زمینه معماری روستایی ایران را نشان می‌دهد. وجود ۶۸۱۸۲ روستا، که حدود ۶۰٪ مساحت کشور را شامل می‌شود، پژوهش در این حوزه را مشکل کرده است. اما در مقابل کمبود منابع معماری در این زمینه، وجود نمونه‌هایی ارزشمند از مازنی بومی و اهمیت ارائه اطلاعات درباره ویژگی‌های فضاهای روستایی، مطالعه در این خصوص را ضروری کرده است.

شناخت ویژگی‌های معماری بومی و روستایی و یافتن راه‌حل‌های معمارانه می‌تواند روستا را به یک ظرفیت پذیرنده ظرفیت‌های این معماری و تهیه طرح‌های مناسب کمک شایانی کند. همپای روستایی‌های واجد ارزش معماری، محدودیت‌های زمانی و مشکلات عملیات میدانی منجر به انتخاب و ارائه تعداد محدود دو نمونه از نمونه‌های موجود در این کتاب و دو نمونه دیگر از نمونه‌ها در کتاب «روستا ۱» شد.

مجموعه حاضر تلاشی برای پر کردن خلأهای شناختی در راستای شناساندن ارزش‌های نهفته و مغفول معماری این مرز و بوم است که برآن است که با توجه به موقعیت‌های مختلف به‌صورت گذرا، چشم نواز و تحسین برانگیز روستاها را به‌طور رهگذران را به خود جلب کرده و ما را به تحسین میراث گذشتگان به‌عنوان اثر معماری حاوی ارزش وادار می‌کند. بر جامعه متخصص، محققین و خصوصاً جامعه معماری پیشنهاد است که با توجه ویژه به این ارزش‌ها، آثار و نشانه‌ها و تطابق آن با وضعیت اجتماعی و اقتصادی روز به سمت احیای هویت معماری کشور بپردازند.

کتاب حاضر در واقع بخشی از معرفی و تحقق برنامه‌های مندرج و گسترده جهت انجام مطالعات و پژوهش‌های مرتبط با مقوله معماری روستایی است که یکی از اهداف آن شناسایی اشکال، احجام، فرم‌ها، مصالح و شیوه و اسلوب اجرای خانه‌های روستایی، به‌منظور دستیابی به قانونمندی‌های حاکم بر شکل‌گیری فضاهای با ارزش روستایی بوده است.

مقصود اصلی از پژوهش و جمع‌آوری و بازبینی صورت گرفته در کتاب پیش روی، ارائه رهنمودها و معیارهای شناخت معماری سنتی ایران و به تبع آن معماری روستایی ایران می‌باشد. بر این اساس، پژوهش حاضر در دو بعد نظری و میدانی به

انجام رسیده است. برای انجام مطالعات میدانی، بیش از ۵۰۰ نمونه موردی از روستاهای موجود در کشور در هر چهار اقلیم آن انتخاب شد و با توجه به شرایط محیطی، اقلیمی، اقتصاد روستایی، نوع ساختمان کاربری‌های متنوع در روستا و مانند آن، وضعیت آن‌ها را از نظر کمی و کیفی از سه طریق مصاحبه و تکمیل پرسشنامه، مشاهده و برداشت میدانی (رولوه) و مطالعات کتابخانه‌ای از اسناد و مدارک واجد ارزش جمع‌آوری و تشریح شده است.

تأیید و جمع‌بندی نتایج به‌دست آمده از مطالعات نظری و میدانی، به اصول و ضوابط بسط دست یافته که تلاش کرده‌ایم آن‌ها را هرچند مختصر در دو جلد کتاب مذکور به‌صورت خلاصه بیان کرده تا به‌عنوان منبعی در دسترس دانشجویان گرامی و استاد محترم همین‌طور عزیزان مشتاق یادگیری این امر، قرار گیرد.

همچنین همین کتاب به‌منظور توانایی بخشیدن به دانشجویان برای طراحی در یک بافت روستایی مناسب، سرآه‌ای و تدوین شده است که دانشجویان می‌توانند ضمن مطالعه مطالب، به عوامل مختلف طبیعی و انسانی که در شکل‌گیری معماری روستایی مؤثرند، آشنا شده و این امر را برای طراحی‌های موفق رعایت کرده تا به طرح فضایی قابل سکونت و زیاده‌رورس‌ایان دست یابند. موفقیت طرح در گرو فهم و لمس دقیق زندگی و معماری روستایی و هم‌سویی و هم‌آهنگی طرح با مجموعه روستا، روابط و سنن آن می‌باشد. لذا توصیه می‌شود علاوه بر دانشجویان گرامی، اساتید و کلیه عزیزانی که به معماری سنتی ایرانی علاقه دارند به مطالعه کتاب حاضر بپردازند. امید است این جمع‌آوری و تلاش برای آن با توجه به نیاز جامعه جهت احداث فضاها و مکان‌هایی مناسب استفاده‌کنندگان آن، رهنمودهای مناسب جهت طراحی معماری مناسب و مفید ارائه کند.

در پایان لازم می‌دانیم قدردانی خود را از کلیه عوامل دست‌اندرکار کتاب حمایت خود زمینه چاپ این اثر را فراهم کردند، ابراز داریم. در اثنای مطالب کتاب نیز از نوشته‌های عالمان این بحث استفاده شده که در اینجا لازم می‌دانیم از آنان تشکر کرده که با مشعلی فروزان به نام «دانش» این مسیر را برای پژوهشگران و محققان بعدی روشن می‌کنند.

حمیدرضا عامری سیاهویی

مهدیه احمدی

زمستان ۱۳۸۸